

חילופי דורות ומשמרות

פרשת בהעלותך: "לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה" - "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל"

פרשת שלח לך: "ויהס כלב את העם אל משה" - "ויפול משה ואהרון על פניהם"

פרשת קרח: "וישמע משה ויפול על פניו"

פרשת חוקת: "שמעו נא המורים"

פרשת בלק: "והמה בוכים פתח אוהל מועד - וירא פנחס ... ויקם"

פרשת פנחס: "יפקוד ה' אלהי הרוחות איש על העדה" - "ויאמר ה' קח את יהושע"

פרשת מטות: "ויקצוף משה על פקודי החיל" - "ויאמר אלעזר הכהן ... זאת חוקת התורה"

במדבר פרק י – מאידרא רמה לבירא עמיקתא

וַיְהִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִיית בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַעֲשָׂרִים בַּחֹדֶשׁ נֶעְלָה הָעֲנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדוּת: וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינַי ... וַיִּסְעוּ בְּרֵאשֶׁתָּהּ עַל פִּי ה' בְּיַד מֹשֶׁה: וַיִּסַּע דָּגְל מַחֲנֶה בְנֵי יְהוּדָה בְּרֵאשֶׁתָּהּ לְצַבְאֹתָם ... וַיִּסַּע דָּגְל מַחֲנֶה רְאוּבֵן לְצַבְאֹתָם ... וַיִּסְעוּ הַקְּהָתִים נִשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ ... וַיִּסַּע דָּגְל מַחֲנֶה בְנֵי אֶפְרַיִם לְצַבְאֹתָם ... וַיִּסַּע דָּגְל מַחֲנֶה בְנֵי דָן מֵאֶסְפֵּי לְכָל הַמַּחֲנֹת ... וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחַבֵּב בֶּן רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֲתָן מֹשֶׁה נֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמִּקְדָּשׁ אֲשֶׁר אָמַר ה' אֵתְּנוּ לָכֶם לְכָה אֲתָנוּ וְהִטְבַּנּוּ לָךְ כִּי ה' דָּבַר טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל: ... וַעֲנֵן ה' עָלֵיהֶם יוֹמָם בְּנִסְעֵם מִן הַמַּחֲנֶה: וַיְהִי בְּנִסְעֵ הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוֹמָה ה' וַיִּפְצוּ אֲבִיבֵיךָ וַיִּגְסוּ מִשְׁנֵאֵיךָ מִפְּנֵיךָ: וַיִּבְנְחָה יֹאמֶר שׁוּבָה ה' רַבּוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל:¹

פרשת בהעלותך - תנחומא (בובר) סימן כח – משל השומר והפרדס

למה הדבר דומה? למלך שהיה לו פרדס, ושכר לתוכו שומר, ונתן לו שכר שמירה שישמור הפרדס. לאחר זמן אמר לו השומר: איני יכול לשמור כולו לבדי, אלא תן לי אחרים שישמרו עמי. אמר לו המלך: לך נתתי את כל הפרדס כולו לשמרו וכל שכירות שמירתו לך נתתי. ועכשיו תאמר לי: לך והבא אחרים שישמרו עמי! הריני מביא אחרים שישמרו עמך. אלא הוי יודע שאיני נותן להם שכרם משלי, אלא מתוך שכרך שנתתי לך הם נוטלים שכירותם. כך אמר הקב"ה למשה כשאמר לפניו איני יכול לבדי, אמר לו הקב"ה: אני נתתי בך בינה ודעת לפרנס את בניי ולא הייתי מבקש אחרים, אלא כדי שיהא בך כוח ודעת ותתייחד אתה באותה הגדולה. ועכשיו אתה מבקש אחרים? הוי יודע, שמשלי אינן נוטלין כלום אלא משלך, שנאמר: "ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמת עליהם" (במדבר יא יז). ואעפ"י משה לא חסר כלום. תדע, לאחר ארבעים שנה אמר למשה: "קח לך את יהושע בן נון ונתתה מהודך עליו". מה כתיב ביהושע: "ויהושע בן נון מלא רוח חכמה" (דברים לד ט), למה, כי סמך משה את ידיו עליו.²

¹ פרק י בספר במדבר מביא לשיא את מפקד העם בו החל הספר (בשמו האחר: "חומש הפקודים"), ארגון העם לדגלים ומחנות, בראש כל שבט ודגל עומד נשיא, המשכן במרכז, ציווי על פסח שני – ראשון לדורות ועוד. כל זה במטרה ברורה ללכת "אל המקום אשר אמר ה' אותו אתן לכם". קיום ההבטחה לאבות, קיום ההתגלות בסנה, דברי משה לעם – כל הייעוד של יציאת מצרים שהוא: "ואַרְדְּ לְהַצִּילוּ מִיַּד מִצְרַיִם וְלַהֲעֵלְתוּ מִן הָאָרֶץ הַהִיא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ וכו'". אחרי "והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתתי" הנה סוף סוף גם "והבאתי" (דברינו [כוס חמישי – והבאתי](#) בפסח). אמנם, מיד ביציאה: "לא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא", אבל כעת, לאחר מעמד הר סיני, גילוי שכניה, ארגון העם ומפקדו, שלושה עשר חודשים לאחר יציאת מצרים, הנה הולכים סוף סוף אל הארץ המובטחת. או אז בא פרק יא עם הנפילה הגדולה. תחילה בעניין לכאורה שולי וסתום: "וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאָנְנִים" ואח"כ: "וְהָאֶסְפָּסָף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תְּאַוְהוּ", אבל האש הקטנה בקצה המחנה הפכה לתבערה גדולה של "וַיִּשְׁבּוּ וַיִּבְכּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" והעם כולו "בְּכָה לְמִשְׁפַּחְתּוֹ אִישׁ לְפִתַּח אֹהֶלוֹ" ומבקש לחזור למצרים. מהי תגובת משה שידע לעמוד בפרץ שוב ושוב? "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' לְמָה הִרְעִיתָ לְעַבְדְּךָ וְלָמָּה לֹא מָצִיתָ חֵן בְּעֵינַיִךְ לְשׁוֹם אֶת מִשְׁאֵל כָּל הָעָם הַזֶּה עָלַי: ... לֹא אוֹכַל אֲנֹכִי לְבַדִּי לְשַׂאת אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד מְמֹנִי: וְאִם כָּכָה אֶת עֲשֵׂה לִי הֲרֹגֵנִי נָא הַרְגֵנִי אִם מְצִאתִי חֵן בְּעֵינַיִךְ וְאֵל אֶרְאֶה בְּרַעֲיִתִי". ומה תגובת הקב"ה?: "אֲסַפְּהָ לִּי שְׁבַעִים אִישׁ מִזְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִדְעֶתָ כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו ... וַיִּרְדְּתִי וְדַבַּרְתִּי עִמָּךְ שָׁם וְאֶצְלַתִּי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשָׂמוּ עֲלֵיהֶם וְנִשְׂאוּ אֶתְּךָ בְּמִשְׁאֵל הָעָם וְלֹא תִשָּׂא אֶתְּךָ לְבָדְךָ".

² כאן לכאורה אין "העברת פיקוד", אלא שינוי השיטה. לא עוד מנהיג יחיד, אלא הנהגה רחבה. יסוד הסנהדרין הראשון. המשך להקמת מערכת בני המשפט בפרשת יתרו, (מה שמעורר את התמיהה כיצד לא למד משה לקח מניסיונו בראשית הדרך לשפוט את העם לבדו, עד שיתרו מעיר לו "כִּי כָבֵד מִמֶּךָ הַדָּבָר לֹא תוֹכַל עֲשׂוֹה לְבָדְךָ". וכאן אומר משה בעצמו: "לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה כי כבד ממני". לאן נעלמו כל אותם שופטים ושוטרים שמונו שם? הקבלה לשונית ועניינית בין שני אירועים אלה מאד מתבקשת, אך לא מצאנו מדרשים או פרשנים שמתעכבים עליה). ראה דברינו [קול אחד מול קולות רבים](#) בפרשת בהעלותך. המדרש עומד בפרשת בהעלותך, עוד לפני חטא המרגלים, אבל שולח רמזים ברורים למה שנראה כקו ברור לאורך ספר במדבר: חילופי דורות ומשמרות (כולל "קפיצה" גדולה להעברת התפקיד ליהושע בסוף ספר דברים). רמז ראשון, אזכור יהושע בסוף המדרש (במקרא

פרשת שלח לך - תנחומא (בובר) סימן ב - פרשת המרגלים

"אשתוללו אבירי לב נמו שנתם ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם" (תהלים עו ו). "אשתוללו אבירי לב" - זה משה ואהרן אחרי ששלחו המרגלים ובאו ואמרו לשון הרע על הארץ, לא היו יודעין מה לעשות, אלא אף משה ואהרן נתרשלו בדבר.³ מיד עמד כלב ושיתק כל אותן האוכלוסין, שנאמר: "ויהס כלב" - עמד לו על הספסל והיה משתקן ואומר להן: וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם? והן שותקין לשמוע הימנו. אמר להם: "טובה הארץ מאד מאד". אמר לו הקב"ה למשה: טובה גדולה אני מחזיק לכלב, שנאמר: "זולתי כלב בן יפונה" (דברים א לו), מאי זולתי? זה לוח איתי יותר מששים ריבוא מכם.⁴

פרשת קרח - תנחומא (בובר) סימן ט - מחלוקת קרח

"ויקהל עליהם קרח" - אמר להם: "כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' - וכולם שמעו בסיני אנכי ה' אלהיך - ומדוע תתנשאו?" מיד נזדעזע משה, לפי שכבר היה סורחן רביעי בידם. משל לבן מלך שסרח על אביו ופייס עליו אוהבו פעם שתיים ושלוש. כשסרח רביעית, נתרשלו ידי אוהבו של מלך. אמר: כמה פעמים אטריח על המלך? אף כן משה, חטאו בעגל - "ויחל משה", במתאוננים - "ויתפלל משה אל ה'", במרגלים - "ויאמר משה אל ה' ושמעו מצרים". במחלוקתו של קרח נתרשלו ידיו, אמר: כמה אוכל להטריח לפני המקום? לפיכך: "וישמע משה ויפול על פניו".⁵

פרשת חוקת 1 - המדרש הגדול חוקת עמוד שסא, פתרון תורה חוקת עמוד 185 - מות מרים

"ויבוא משה ואהרן מפני הקהל", ומשה ואהרן היו יושבים ובוכים לפנים וישראל בוכין מבחוץ. ומשה לא ידע שישראל בוכים מבחוץ עד שש שעות. ונכנסו אצלו ישראל ואמרו לו: עד מתי אתה בוכה? אמר להן: לא אבכה על אחותי שמתה? אמרו לו: עד שאתה בוכה על נפש אחת, עמוד ותבכה עלינו. אמר להן: למה? אמרו לו: מים אין לנו!⁶ עמד ויצא עמהן וראה הבאר שיבשה והיה עושה עמהן מריבה. אמר להן: לא אמרתי לכם לא אוכל לבדי שאת אתכם. מיד כעס הקב"ה על משה ועל אהרן, אמר להן: בני מתים בצמא ואתם יושבין ומתאבלין על זקנה זו! מיד היה הדבור על משה שנאמר: "וידבר ה' אל משה וגו' קח את המטה והקהל את העדה וגו' ודברתם אל הסלע". אמר להם: שנו עליו פרק ומיד מוציא לכם מים.⁷

הוא עדיין "משרת משה" - מה עניין יהושע למינוי הזקנים? רמז שני, הרעיון שמשה צריך לתת משלו, ולא רק לזקנים שבדורו שצריכים לסייע לו, אלא שוב ליהושע שעתיד לרשת אותו כמנהיג העם. בה בעת, יש לשים לב לסימול "כי סמך משה את ידו עליו", בסופו של דבר הכל בא ממשה. העברת תפקיד, כל תפקיד, אינה חלקה ומלווה ב"חריקות". אבל המבחן העליון הוא כפול: לדור היוצא - עצם העברת התפקיד; ולדור הנכנס - הוקרת הדור הקודם ושמירה על המשכיות.

³ ראה דברינו [שלח לך אנשים](#) בפרשת שלח לך - מחלוקת רש"י ורמב"ן מתי בדיוק החל חטא המרגלים ומה סיבותיו; בתחילת השליחות - אנשים לא ראויים היו לכתחילה, כשיטת רש"י, או שראויים היו וגם כל רעיון ש'יחת המרגלים נכון היה, כשיטת רמב"ן, אלא כשחזרו וסיפרו מה שסיפרו אירע מה שאירע. בהתאם לכך ניתן להסיק מתי "נתרשלו" ידיהם של משה ואהרן. עפ"י רש"י בעצם השליחות, בכניעה לרצון העם ואי יכולת להרכיב נבחרת שליחים ראוייה. עפ"י רמב"ן, כשלא עמדו בפרץ כנגד דברי המרגלים. כשלא דקדקו עמם שידווחו מה ראו ולא יוסיפו פרשנויות משלהם. ומי עמד בפרץ? הדור הצעיר: יהושע וכלב.

⁴ על משה נאמר במקומות רבים שהוא שקול כנגד ששים ריבוא (שיר השירים רבה א ג) או שהוא יודע לעמוד כנגד ששים ריבוא (כולל תלונתו: "אחד פדה שישים רבוא בעגל ושישים רבוא לא היו יכולין לפדות אדם אחד?!", דברים רבה ז ז) וכאן עושה זאת כלב. עמידתו של משה בחטא המרגלים מזכירה מאד את עמידתו בחטא העגל, אבל בזו האחרונה כבר לא השיג משה שליחה גמורה. שהרי בני ישראל, דור יוצאי מצרים ומעמד הר סיני, מתו במדבר. ראה דברינו [סלחתו כדברך ואולם](#) בפרשת שלח לך. ראה גם ההבדל בין שבע המידות שמהם מזכיר בחטא המרגלים ובין יג מידות שהוא מזכיר בחטא העגל, מדוע אין משה משתמש ב'נשק הסודי' שנמסר לו בנקרת הצור? מדוע הוא מקצץ ב"ג המידות? נושא זה, כבר סקרנו בדברינו [שבע מידות כנגד יג מידות](#) בפרשת שלח לך - השווה והשוונה בין חטא המרגלים והעגל. לעניינינו, כלב (בלי יהושע) מייצג כאן את דור המנהיגים הבא. ראה אזכורו בספר יהושע פרק יד, בעת שהוא מזכיר ליהושע את הבטחת משה שינחל את הארץ ומקבל את העיר חברון וההר שסביבה, כובש אותם והוא בן שמונים וחמש. ראה דבריו שם: "עודני היום חֶזֶק פְּאֶשֶׁר בְּיָמֵי שְׁלַח אוֹתֵי מֹשֶׁה כְּלַחֵי אֶזְרָא וְכַלְחֵי יִצְחָק לְמַלְחָמָה וְלִצְאָת וְלִבּוֹא".

⁵ מחלוקת קרח היא "נקודת שבירה". לא רק משום שזה כבר 'סורחן רביעי', ומשה חושש לפנות עוד פעם לקב"ה, אלא בגלל המתקפה האישית על משה האיש והמנהיג. כך עולה מפשט המקרא עצמו - ראה איך הוא פונה לקב"ה בבקשה: "אל תפן אל מנחתם!" כך גם נראה מהמדרשים. ראה במדבר רבה יח ד: "אמר להם משה לא למלוכה אני מבקש ולא לאהרן אחי כהונה גדולה". וכן במסכת סנהדרין קי ע"א: "וישמע משה ויפול על פניו, מה שמועה שמע? - אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: שחשדוהו מאשת איש". משה מוכן לעמוד בעוז מול פרעה, מול החוטאים בעגל וכשצריך, גם מול הקב"ה בכבודו ובעצמו. אך ברגע שמתקפים אותו אישית והוא צריך לענות ולהצטדק: "לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הרעותי את אחד מהם", הוא נחלש.

⁶ משה שקוע באבלו הפרטי ואינו מבחין בצרת העם. או שלא שמע את בכיים, או ששמע והיה בטוח שגם הם בוכים על מרים.

⁷ פרק כ בספר במדבר הוא "קו פרשת המים" בה מסתיימים שלושים ושמונה שנות הנדודים במדבר ומתחיל סוף סוף מסע דור הבנים אל הארץ המובטחת. האם ישכילו משה ואהרן להנהיג גם את דור הבנים? הנה במות מרים אחותם הגדולה הם שקועים באבלם ולא שמים לב לצערם של העם. הם בטוחים שהתכנסות העם היא השתתפות בצערם בבחינת גמילות חסד עם מרים, הגם שעפ"י מקבילות למדרש זה (אוצר המדרשים (אייזנשטיין) אהרון עמוד 13. ילקוט שמעוני בפרשת חוקת רמז תשסג) משה מזהה מיד ש"אין זה כינוס של תקנה אלא של קלקלה". כבר הרחבנו לדון במות מרים בדברינו [בארה של מרים](#) בפרשת חוקת (ראה גם דף מיוחד על דמותה של מרים אחות משה ואהרון שם). החשוב לעניינינו הוא שהסתלקותה של מרים האחות הגדולה, זו שסוככה על משה

פרשת חוקת 2 - מדרש תנחומא (בובר) פרשת חקת סימן לא – חטא מי מריבה

"יען לא האמנתם ביי" (במדבר כ יב). וכי לא אמר משה דבר קשה מזה, שנאמר: "הצאן ובקר ישחט להם" (במדבר יא כב)? אף שם אינה אמנה והיא גדולה מזו!⁸ ולמה לא גזר עליו הקב"ה מיתה שם? משל למלך שהיה לו אוהב, והיה מגיס בינו לבין המלך בדברים קשים, ולא הקפיד עליו המלך. לימים עמד והגיס בפני הלגיונות, גזר עליו מיתה. אף כך אמר הקב"ה למשה: מה שעשית ביני לבינך לא הקפדתי, עכשיו כנגד הרבים אי אפשר, שנאמר: "להקדישני לעיני בני ישראל" (שם).⁹

פרשת חוקת 3 - ספרי זוטא (במדבר) פרק כז פסוק יג – מות אהרון

"כאשר נאסף אהרן אחיך" (במדבר כז יג) - כמיתה שחימת לאחיק. ר' סימאי אומר: הרי הוא אומר: "ויפשט משה את אהרן את בגדיו וילבש את אלעזר בנו" - מלמד שהעמיד משה את אהרן על הסלע והיה מפשיטו בגדי כהונה עד שנמצא לבוש בגדי שכינה. אמר משה: אשרי אדם שראה לו כן בחייו, אפשר יהא לי כן גם אני! אמר לו המקום: גם אתה. וכן הוא אומר: "וירא כל העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן שלשים יום" (במדבר כ כט). אמר משה: אשרי אדם שבכו לו כל ישראל אפשר יהא לי כן גם אני. אמר לו המקום: גם אתה.¹⁰

פרשת בלק - סנהדרין דף פב עמוד א – קנאות פנחס

... זמרי בן סלוא ... מה עשה - עמד וקיבץ עשרים וארבעה אלף מישראל, והלך אצל כזבי ... והביאה אצל משה. אמר לו: בן עמרם! זו אסורה או מותרת? ואם תאמר אסורה - בת יתרו מי התירה לך? נתעלמה ממנו הלכה, געו כולם בבכיה, והיינו דכתיב: "והמה בוכים פתח אהל מועד".¹¹ וכתב: "וירא פנחס בן אלעזר", מה ראה? - אמר רב: ראה מעשה, ונזכר הלכה. אמר לו: אחי אבי אבא, לא כך לימדתני ברדתך מהר סיני: הבעול את הנכרית קנאין פוגעין בו! - אמר לו: קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא.¹²

בקטנותו, תורם גם הוא את חלקו בירידת דור המנהיגים הגדולים של יציאת מצרים. מות מרים גם מקרין באופן ברור, עפ"י המדרש כמובן, על חטא מי מריבה שלהלן.

⁸ חוסר האמנה של משה (ואהרון) בחטא מי מריבה קטן מזה של המתאווים ואע"פ כן נענשו משה ואהרון יותר.
⁹ כך הוא גם בתמצית במדרש ילמדנו (מאן) ילקוט תלמוד תורה - פרשת חוקת: "לא האמנתם בי - וכי לא אמר משה דבר קשה מזה? והלא קשה מזה אמר: הצאן ובקר ישחט! אלא הראשונה מפני שלא הייתה בפרהסיא אלא לפניו לא נענש עליה, אבל עכשיו כנגד הרבים - לכן לא תביאו וגו'. באמת, לא כ"כ ברור איזו חסר אמנה היה בפומבי, שהרי בני ישראל לא ידעו שהציווי למשה היה לדבר אל הסלע ולא להכותו. יש להעמיק במדרש זה, ראה דבריני יען לא האמנתם בי בפרשת חוקת. מה שחשוב כאן הוא שכל אדם צריך לדעת את ההבדל בין דברים שנאמרים בחדרי חדרים ובין דברים שנאמרים בפומבי. קל וחומר מנהיג. זאת ועוד, מנהיג שקורא לצאן מרעיתו "מורים" (שוטים לפי המדרש, במדבר רבה יט ט), מאבד את הקשר איתם. ראה מדרש תנאים לדברים פרק לא: "משיב הקב"ה ואמר למשה: הלא כמה פעמים הייתי מצוה אותך לסבול טרחן של בני, וכשבאו למי מריבה קראת להן שוטים ואמרת שמעו נא המורים! עכשיו הסתלק מהם, דלית אורחיה דבר נש חכים למיזל עם שטיי (אין דרכו של חכם ללכת עם שוטה)". לעניינינו, מדרש זה מחזיר אותנו לפרשת בעלולתך בה פתחנו ומוכיח שהכל מתחיל משם. דברי משה הנאמרים שם הם אכן חמורים ביותר, גם כלפי שמים וגם כלפי בני ישראל: "למה הרעת לעבדך ולמה לא מציתי חן בעיניך לשום את משא כל העם הזה עלי: האנכי הירתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו כי תאמר אלי שאהו בחיקך וכו'". נכון שהם לא נאמרו בפומבי, אבל בינו ובין הקב"ה הדברים נאמרו ונזכרו בתורה באופן ברור. נראה שכבר שם נחתכו העניינים.

¹⁰ ואע"פ כן, לא זכה משה למיתה כאהרון, לא באבל של בני ישראל עליו ולא בהמשכות בניו כבניו של אהרון. ראה דבריני מות אהרון בפרשת חוקת. מה שחשוב לנו כאן, הוא שלקראת סוף ספר במדבר משה נפרד משני אחיו הגדולים. ממרים כנזכר במדרש הקודם, וכאן מאהרון אחיו, זה שעליו נאמר: "וראך ושמח בלבבו" ובזכות שמחה זו זכה לחושן על לבו: "הלב שמח בגדולת אחיו ילבש אורים ותומים ... והיו על לב אהרן" (שמות רבה ג יז). דרך מיתת אחיו הגדול והאוהב, שגם גרם למשה כאבי לב, מבין משה שגם סופו מתקרב. ראה מדרש ספרי דברים פרשת האזינו פסקא שלט: "באותה שעה אמר משה: אשרי מי שמת במיתה זו, לכך נאמר: כאשר מת אהרן אחיך מיתה שחמדתה לה". בה בעת, דרך מיתת אהרון המלווה בהעברת בגדי הכהן הגדול מאהרון לאלעזר, מבין גם משה שלו אין "בן ממשיך" והעברת המקל, המתקרבת והולכת תהיה למישהו אחר. ראה במדבר רבה יט יט: "אמר לו הקב"ה: הרי את מנחמו שהוא מוריש כתרו לבניו, מה שאין אתה מוריש לבניך". אפשר שכבר מכאן, במיתתו של אחיו הגדול, אהרון, השלים בעצם משה עם מיתתו שלו, ועם העברת התפקיד לדור המנהיגים הבא שלא יהיה מזרעו. את כברת הדרך שנותרה, יעשה משה ללא אהרון וללא מרים

¹¹ ראה הרחבה במדרש במדבר רבה כ כד: "... תפשה בבלוריתה והביאה אצל משה. אמר לו: בן עמרם, זו מותרת או אסורה? אמר לו: אסורה היא לך. אמר לו זמרי: ואותה שלקחת מדינית היא! מיד נתרשלו ידיו של משה ונתעלמה ממנו הלכה וגעו כולם בבכיה, דכתיב: והמה בוכים פתח אוהל מועד (במדבר כה 1) - למה בוכים? שנתרפו ידיהם אותה שעה. משל למה הדבר דומה? לבת מלך שנתקשטה ליכנס לחופה לישיב באפריון, ונמצאת מקלקלת עם אחר, שנתרפו ידי אביה וקרוביה. כך ישראל, בסוף מ' שנה חנו על הירדן לעבור לארץ ישראל, שנאמר: ויחנו על הירדן מבית השיטות עד אבל השיטים בערבות מואב (במדבר לג מט), ושם נפרצו בזנות ורפו ידי משה וידי צדיקים עמו". ראה דבריני שיטים של זנות בפרשת בלק.

¹² קורא האגרת הוא השליח. הדור הצעיר יודע לקרוא את האגרת ולעשות מעשה, בעוד מנהיגי הדור הזקנים יושבים ובוכים. וכל זה כבר בדור הבנים שמועד לתקן את חטא דור יוצאי מצרים אבותיהם. ובמדרש במדבר רבה פרשה כ כה: "וירא פנחס בן אלעזר - וכולם לא ראו? והכתיב: לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל! אלא ראה מעשה ונזכר הלכה". יש לראות פיסית ויש לראות ולהביל. כמו שאומר משה לחותנו: "לכה אתנו ... והיית לנו לעיניי".

פרשת פנחס - ספרי במדבר פייסקא קמ

"קח לך את יהושע בן נון" - קח לך את שבלבך, קח לך מה שבדוק לך. ועליו מפורש: "נִצֵּר תִּאָנָה יֹאכֵל פְּרִיָּה וְשֹׁמֵר אֲדֹנָיו יִכְבְּד" (משלי כז יח). "איש אשר רוח בו" - שיכול להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד. "וסמכת את ידך עליו" - אמר לו: משה, תן לו תורגמן ליהושע להיות שואל ודורש ומורה הוראות בחיך. כשתפטר מן העולם לא יהיו ישראל אומרים: בחיי רבו לא הורה ועכשיו הוא מורה.¹³ מיד העמידו מן הארץ והושיבו אצלו על הספסל. רבי נתן אומר כיון שהיה יהושע נכנס היה משה משתיק את התורגמן עד שנכנס וישב במקומו.¹⁴

פרשת מטות - ספרי במדבר פייסקא קמ

ר' אלעזר בן עזריה אומר: בשלשה מקומות בא משה לכלל כעס ובה לכלל טעות. כיוצא בו אתה אומר: "ויקצוף על אלעזר ועל איתמר בני אהרן הנותרים לאמר מהו אומר מדוע לא אכלתם את החטאת" ... כיוצא בו אתה אומר: "ויאמר להם שמעו נא המורים המן הסלע הזה נוציא לכם מים" ... אף כאן אתה אומר: "ויקצוף משה על פקודי החיל שרי האלפים ושרי המאות הבאים מצבא המלחמה". מהו אומר? "ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חוקת התורה אשר צוה ה' את משה". משה רבינו לפי שבא לכלל כעס בא לכלל טעות. ויש אומרים: משה נתן לו רשות לאלעזר הכהן לדבר, שכשיפטר משה מן העולם לא יהיו אומרים לו: בחיי משה רבך לא היית מדבר, עכשיו מה אתה מדבר?¹⁵

פרשת מסעי - דברים רבה, פרשה ב סימן ט - משה שייך לדור יוצאי מצרים

"כי לא תעבור את הירדן הזה" (דברים ג כז)¹⁶ - אמר לו הקב"ה למשה: אם אתה נקבר כאן אצלם, בזכותך הם באים עמך. אמר ר' לוי: משל למה הדבר דומה? לאחד שנתפזרו מעותיו במקום אפילה. אמר: אם אומר אני: האירו לי שאקבץ מעותי - אין ברייה משגחת עלי. מה עשה? נטל זהוב אחד והשליך בתוכם והתחיל צווח ואומר: בבקשה מכם, האירו לי, זהוב אחד היה לי ונפל ממני כאן. והאירו לו. מה עשה? משנטל את הזהוב אמר להם: בחייכם, המתינו לי שאלקט [גם] את המעות - וליקטן. בזכות הזהוב נתלקטו המעות. כך אמר לו הקב"ה למשה: אם נקבר אתה אצלם במדבר הן באים בזכותך ואתה בא בראשם שנאמר: "וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון ויתא ראשי עים".¹⁷

מדרש משלי (בובר) פרשה כו

¹³ כאן יהושע מורה הלכה בפני משה רבו ובסוף פרשת בלק פנחס מורה הלכה בפני משה (רש"י סנהדרין דף פב עא) ובפרשה הבאה, במלחמת מדין, עושה זאת אלעזר (ראה המדרש הסמוך). הדור הצעיר תופס פיקוד עוד בחיי משה ומתחיל להורות ולהנהיג בפניו. מה שנחשב ב"כ בעיני חז"ל כאיסור חמור ביותר (שמואל בפני עלי ברכות לא ע"ב, בני אהרון ותלמיד אחד לפני רבי אליעזר עירובין סג ע"א ושם גם אליהוא לפני איוב ועוד ועוד), נחשב כאן להעברת ההנהגה וחילופי דורות ומשמרות תקינים.

¹⁴ שים לב איך המדרש מצייר את משה ויהושע בעיני דורו, כולל תפקיד המתורגמן! פרשתנו היא שיהיו של התהליך. משה עצמו מבקש שימונה מנהיג חדש "יפקוד ה' אלהי הרוחות איש על העדה" והוא מתבשר שיהושע, משרתו הנאמן, הוא המנהיג היורש "קח את יהושע בן נון איש אשר רוח בו". המעגל שנפתח בתחילת הספר, במינוי הזקנים בפרשת בהעלותך, נסגר כאן. לא רק שבעים איש שמסיעים למשה, אלא מנהיג חדש. אגב, יש כאן גם קשר מעניין לפרשת בנות צלפחד שגם בה יש "ירידה למשה" ונתעלמה ממנו ההלכה (רש"י כז ה). ראה במדבר רבה כא יד: "וידבר משה אל ה' לאמר יפקד ה' אלהי הרוחות - כל מי שמבקש צרכי צבור כאלו בא בזרוע. יפקוד ה' - מה ראה לבקש הדבר הזה אחר סדר נחלות? אלא כיון שירשו בנות צלפחד אביהן, אמר משה: הרי השעה שאתבע בה צרכי. אם הבנות יורשות, בדין הוא שירשו בני את כבודי. אמר לו הקב"ה: "נוצר תאנה יאכל פריה ושומר אדונו יכובד" (משלי כז יח) - בניך ישבו להם ולא עסקו בתורה, יהושע הרבה שרתך והרבה חלק לך כבוד והוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך, הוא היה מסדר את הספסלים והוא פורס את המחצלות. הואיל והוא שרתך בכל כוחו, כדאי הוא שישמש את ישראל שאינו מאבד שכרו". ראה דברינו [יפקוד ה' איש על העדה](#) בפרשה זו, בפרט בהקשר של בניים שירשים או לא יורשים את אבותיהם.

¹⁵ שתי דעות מדוע אלעזר הוא שמורה לבני ישראל את "חוקת התורה" (לענין טהרת כלים) ולא משה. האחת, המחמירה, משום שמשה כעס. וזו לו פעם שלישית שהוא כועס. והשניה, המקילה, שזה חלק מהעברת הפיקוד המסודרת לדור המנהיגים הבא. ואין כאן שום חשש של "מורה הלכה בפני רבו", אדרבא, הדור הצעיר מורה גם מורה בפני רבו מנימוק מעניין שלא יפסלו ויזלזלו בו, כמו שכבר ראינו אצל יהושע (משמעות חדשה לשמעו נא המורים?). בכל מקרה, יש כאן חילופי משמרות. ובכל מקרה, אלעזר אומר בשם משה. ואכן המדרש מסיים שם בכלל הידוע "כל האומר דבר בשם אומר". השווה מדרש זה עם גמרא מנחות כט "הלכה למשה מסיני" ועם יבמות צו ע"ב בסיפור על ר' יוחנן שכעס שר' אלעזר (!) תלמידו לא אמר דבר בשם אומר ואיך ריצה אותו ר' יעקב בן אידי. וכבר זכינו להרחיב בנושא זה בדברינו [אלעזר מורה הלכה בפני רבו](#) בפרשת מטות.

¹⁶ הגם שמדרש זה הוא בפרשת ואתחנן ספר דברים, מיקמו אותו בפרשת מסעי החותמת את ספר במדבר. בפרשת מסעי, בדין ערי מקלט אומר משה לעם, במדבר לה י: "כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אַרְצָה כְּנָעַן". ראה מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דעמלק פרשה ב שמקשר את הפסוק בדברים "כי לא תעבור את הירדן הזה" עם הפסוק: "כי אתם עוברים את הירדן הזה" ושם דרשת ר' חנניה בן אידי: "משה היה בוכה על עצמו ואומר: כי אתם עוברים את הירדן - אתם עוברים ואני איני עובר".

¹⁷ מכל המדרשים וההסברים מדוע לא זכה משה להיכנס לארץ, זהו עמוד הברזל. משה קשור בקשר עבות עם דור המדבר. אין הוא יכול לעזוב אותם במדבר ולהיכנס לארץ, גם לא כאזרח מן השורה, בוודאי בראש דור הבנים. משה הוא הזהוב ודור המדבר הם המעות שהתפזרו במדבר הוא מקום אפילה. ראה דברינו [כי לא תעבור את הירדן הזה](#) בפרשת ואתחנן.

"ויהי בנסוע הארון" (במדבר י לה). בין למעלה בין למטה נקוד, רבי אמר: ספר היה בפני עצמו ונגנז.¹⁸

שבת שלום
מחלקי המים

¹⁸ נחזור לתחילת ספר בדבר, לפרשת בהעלותך, ואולי נסגור מעגל. ראה דברינו [שבעה ספרי תורה](#) בפרשת בהעלותך, שם הבאנו מספר מקורות לכך שפרשת "ויהיה בנסוע הארון" היא ספר לעצמו ולפיכך יש סימן של נר"ן הפוכה לפני ולחריה. מה שמחלק את ספר במדבר לשלושה ספרים ואת התורה כולה לשבעה ספרים (שבועים במקום חומשים) - הם: "חצבה עמודה שבעה". העמוד החמישי הוא פרשת "ויהי בנסוע הארון", יוצר הפרדה ברורה בין הפתיחה החגיגית של ספר במדבר, פרקים א-י (העמוד הרביעי), ובין "הנפילה הגדולה" כדברינו, מפרק יא ואילך (העמוד השישי). לא בכדי נתונה פרשת ויהי בנסוע הארון בתווך - מחברת ומגשרת בין הגדולה לירידה. הוא הארון שמלווה את עם ישראל במסעותיו: בעליותיו ובירידותיו, גם אחרי חורבן הבית, ועד ימינו. ברוב המקורות שהבאנו שם משתמע שני הפסוקים: "וַיְהִי בְּנִסְעֵ הָאָרֶן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ה' וַיַּפְצוּ אֵיבֵיךָ וַיִּגְסוּ מִשְׁנֵאֵיךָ מִפְּנֵיךָ: וּבְנַחַה יֹאמֶר שׁוּבָה ה' רַבְבוֹת אֱלֹפֵי יִשְׂרָאֵל", הם הספר כולו. ומכאן גם לימוד להלכה שספר שנמחק ונשתיירו בו שמונים וחמש אותיות נוהגים בו קדושה. ולפי שהוא ספר קטן, "אידי דזוטור - מירכס" (בבא בתרא יד ע"ב) בדומה לתרי עשר הנביאים שאוחדו לספר אחד. שולב ספר "ויהיה בנסוע הארון" עם הספר שלפניו ועם הספר שאחריו לספר אחד הוא ספר במדבר במתכונתו שבידינו. אבל לשון מדרש משלי לעיל "ספר היה בפני עצמו ונגנז" אולי מרמז שהספר החמישי היה ספר גדול יותר ושני פסוקים אלה הם שנתרו לנו מספר עלום שאולי בו מצוי הפתרון לחידת המעבר החד מפרק י לפרק יא בספר במדבר שבידינו ולנפילה הגדולה שקורית בפרשת בהעלותך ונמשכת לאורך כל הספר ובעצם עד סוף התורה.